

van den hoogsten Profeet gezegend zijn met datgene, wat bij de menschen (ook duizenden zwakzinnige kerkmensen) zeer veracht is: gezegend zal hij zijn met het didactisch proza van het Nieuwe Testament.

De Geest van den verhoogden Profeet Christus verwekke ons weer prozaischen. Ze zijn broodnoodig.

K. S.

KERKELEK LEVEN

Een oude klacht en een nieuw gerucht.

Op uitdrukkelijk verzoek van een lezer geef ik hier een enkele opmerking over een ingezonden stukje, dat reeds lang geleden in „Woord en Geest” de geesten opklaren moest; omdat een enkele ermee blijkt te „zitten” bespreek ik het even. Het luidde als volgt:

Hoe men zich zelf bedriegt.

De bijbel spreekt zich uit over religie: „Dient den Heer met vrees”. (Ps. 2:11).

Over zedelijkheid: „Gij zult uwen naaste liefhebben als uzelf”. (Matth. 22:39).

Over geschiedenis: „Mijne tijden zijn in uwe hand”. (Ps. 31:16).

Over aesthetica: „De schoonheid is ijdelheid; maar een vrouw, die den Heer vreest, die zal geprezen worden”. (Spr. 31:30).

Over kosmografie: „En God maakte scheiding tusschen de wateren, die onder het uitspannel zijn, en tusschen de wateren, die boven het uitspannel zijn”. (Gen. 1:7).

„Zon, sta stil te Gibeon, en gij maan, in het dal Ajalon”. (Joz. 10:12).

Het is een kenmerk voor ons, (zuiver-) Gereformeerden, zegt Prof. Dr. G. Ch. Aalders (In: „Schriftgezag en Wetenschap”, Kok, Kampen), dat wij onvoorwaardelijk het gezag van de Heilige Schrift aanvaarden op alle levenssterren, waarover zij zich uitsprekt. Dat is dus, b.v. religie, zedelijkheid, historie... enne... kosmografie? Een gewoon mensch zou ja! zeggen. Niet alzo de hoogleeraar. „De Heilige Schrift geeft ons één wereldbeeld” (pag. 10). Toen ik dat las, dacht ik aan Assen...!

Rotterdam. G. J. DE NIE.
(Volgt géén naschrift van de redactie.)

Dat de schrijver „zich zelf bedriegt” zal hij later zelf wel inzien. Hij zal bij verdere studie er oog voor krijgen, dat hij grootheden „naast” elkaar plaatst, die niet naast elkaar behooren. Zoo b.v. religie, „zedelijkheid”, geschiedenis, aesthetica, kosmografie. De beide laatste liggen op ander „terrein” dan de drie eerste. Religie, zedelijkheid, geschiedenis, zijn geen wetenschappen; aesthetica is dat wel. Religie, zedelijkheid, geschiedenis zijn geen systematische beschrijvingen van empirisch gegeven dingen; kosmografie is dat wel. Het is dus een eerste onjuistheid, de naast elkaar staande „teksten” te laten „uitspraken geven over” niet naast elkaar staande onderwerpen. Deze vijf dan saam te vatten onder den verzamelaarsnaam „levens-terreinen” is een tweede vergissing.

En zoo gaan we verder. Ps. 2:11 spreekt zich niet uit „over” „religie”, maar geeft een gebod vóór den dienst van Jahwe. Heel wat anders. Geen „religie-beeld” wordt geteekend, geen wetenschap van religie gedoceerd. Matth. 22:39 spreekt zich niet uit „óver” zedelijkheid, maar geeft een gebod voor het zedelijk leven. Geen wetenschappelijke ethiek wordt gegeven; die is héel wat anders. Ps. 31:16 spreekt zich niet uit „óver” geschiedenis, geeft geen enkele uitspraak b.v. over de wetenschappelijk-wijsgeerige vraag, wat geschiedenis is, maar doet in een concreet historisch leven een geloofsuitspraak over een boven alle geschiedenis staande Vaderhand, die in de geschiedenis ingrijpt, maar zonder dat eenige „wetenschap” dat kan of mag bewijzen. Spr. 31:30 heeft met aesthetica (schoonheidsleer) niets te maken, is alleen bouwstof vóór een geloofs-aesthetica, in een van haar kardinale vragen: Het is zelfs geen uitspraak over aesthetica (als wetenschap), ja, niet eens een uit een (bijbelsche) aesthetica (stel, dat die bestond) gewonnen uitspraak, maar is een (niet wijsgeerig, doch door openbaring verkregen) plaatsen van concreet-aanschouwelijk gegeven schoone verschijnselen onder de wet van de regering Gods, welke wet gekend is, o.m. uit de aanvangen van Genesis (vandaar immers weet men de ijdelheid, en ook, dat ze als straf gesteld is aan den tijd). Joz. 10:12, Gen. 1:7 zijn geen uitspraken „óver” kosmografie. Gen. 1:7 beschrijft het ontstaan der schepping (en eerst na haar ontstaan kan men haar „beschrijven”, kan men komen tot kosmografie). En Joz. 10:12 heeft met kosmografie evenmin iets te maken; doch verhaalt alleen, dat er in de dagen van Jozua nog een geloof was, die den kosmos niet bezag onder het „licht” der kosmografen, doch onder dat van zijn Maker; die dus geloofde, dat de „geschiedenis”, ook van den kosmos, stond onder het „natuur” en „genade” in één gezichtspunt samenvattende bestuur van God. De schrijver zou beter hebben toonen na te denken, indien hij juist Joz. 10:12 had gebracht in verband met de „geschiedenis”, om nu van de „religie” (het geloof) maar te zwijgen.

Zoodra de schrijver over deze dingen zal hebben nagedacht, zal hij verstaan hebben, dat de bewering: de bijbel geeft geen wereld-BEELD, met deze eenvoudige gegevens volkomen strookt. De gereformeerden hebben al duizendmaal betoogd: de bijbel geeft geen systematische dogmatiek, wel is hij de kenbron voor de dogma's. De bijbel geeft geen ethiek, wel geeft hij de geboden voor het zedelijk leven. De bijbel geeft geen wijsbegeerte van den godsdienst, en geen wetenschap van den godsdienst, en geen kosmografie, en geen aesthetica, en geen theologie. Hij geeft geen enkele wetenschap, en geen enkel „beeld” in den zin van: wetenschappelijk-systematische verwerking van aanwezige gegevens tot een constructief, in gedachten en woorden opgebouwd, geheel. Hij geeft iets veel hoogers dan dat.

Dit alleen wordt door gereformeerden beweerd: de bijbel kan niet in strijd komen met betrouwbare wetenschap, óók niet met betrouwbare kosmografie, enz., óók niet met een zuiver wereldbeeld.

Maar dat is heel wat anders. De bijbel geeft openbaring omtrent Gods werken; dat is een geloofstuk. Wie dat aanvaardt, komt door datzelfde GELOOF ook tot de volgende stelling: al Gods werken zijn één; wie ze dus zuiver leest (wie dus Schrift en „natuur” zuiver leest) zal tusschen de hoeken die God schreef, geen strijd kunnen ontdekken. Méént hij strijd te zien, dan moet dat aan hem liggen.

Of de redactie van „Woord en Geest” deze eenvoudige dingen niet weet? We geven maar geen antwoord.

Nu ik toch hierover bezig ben, breng ik tevens een stuk van prof. van Rhijn ter sprake, dat, naar dadelijk te voorspellen viel, enkele weken later in „Woord en Geest” een plaats vond. Het luidt aldus (overgenomen uit het „Algemeen Weekblad”).

Dezer dagen kreeg ik eenige Gereformeerde bladen in handen, waarin, naar aanleiding eener opmerking van den Utrechtschen Hoogleeraar Bouman, gevraagd werd of het wel juist kon zijn, dat Dr. Bavinck zich op een vrijere manier over de beteekenis van het Bijbelsche Scheppingsverhaal had uitgelaten. Sommige Gereformeerde theologen, leerlingen van Dr. Bavinck, konden zich niet voorstellen, dat Dr. Bouman de meening van Dr. Bavinck op dit punt zuiver had weergegeven. Ook verdiende het geen aanbeveling den persoon van een overledene telkens weer in een discussie te betrekken.

Inderdaad moet men voorzichtig zijn met iets omtrent een gestorvene te verzekeren, omdat wie is heengegaan een onjuiste voorstelling niet meer kan rechtzetten. Er kan echter geen enkele geldende reden worden opgevoerd, op grond waarvan men datgene wat men omtrent de publieke uitspraken van een persoon volstrekt zeker weet, zou moeten verzwijgen. Welnu, in den cursus 1916/1917 heeft er op „Bloemenheuvel”, het toenmalige centrale gebouw der N.C.S.V. te Zeist, een zeer belangrijke bespreking over de verhouding van Christendom en Natuurwetenschap plaats gehad, die de aanwezigen wel niet licht meer zullen vergeten. Bij die gelegenheid heeft Dr. Bavinck vrijwel woordelijk gezegd, wat Dr. Bouman thans verzekert. Dr. Bavinck zeide in ongeveer dezelfde woorden dit: „Ik wil niet beweren, dat het Bijbelsche Scheppingsverhaal uit natuurwetenschappelijk oogpunt beschouwd heelemaal geen waarde heeft. Maar de natuurwetenschappelijke waarde van Gen. I is toch zeer gering. Gaan wij echter tot het terrein der natuurfilosofie over, dan staat de zaak geheel anders, en is het Bijbelsche Scheppingsverhaal voor ons van de grootste beteekenis”. Achtereenvolgens werden daarna de punten opgesomd, waarin de bestelde waarde van Gen. I niet voor de wetenschap, maar voor de christelijke natuurbeschouwing, was gelegen.

Deze conclusie van Dr. Bavinck werd door vrijwel den geheelen kring, waartoe ook Dr. Bouman, Dr. Kohnstamm e.a. behoorden, gedeeld. Op dit punt bestond er voor de leidende figuren in de samenkomst overeenstemming. Deze samenstemming was mogelijk, omdat geen der genoemden voor een Bijbelbeschouwing als die later te Assen gehuldigd werd, was te vinden.

We vinden het jammer, dat ook prof. Van Rhijn zich ertoe verleiden liet, oncontroleerbare gesprekken te publiceren. Bavinck heeft toch genoeg geschreven? Hier staat echter het lastige woord „ongeveer”.

Maar overigens: wat hier aan Bavinck toegeschreven wordt, is WAT ANDERS, dan wat onlangs prof. Bouman in den mond gelegd werd. „Geringe waarde (voor een wetenschap!) hebben” is alvast iets anders dan „niet te handhaven zijn”. Maar bovendien: de natuurwetenschap, juist in onderscheiding van de natuurfilosofie afzonderlijk genoemd, bedoelt de systematische verwerking van empirisch verkregen gegevens van de thans bestaande wereld. Als Bavinck dan zegt: dáárvóór geeft Genesis I niet veel, dan zegt hij precies hetzelfde, als wat nu als „Assensch” en „on-Bavincksch” veroordeeld wordt. Of is men soms, ook bij „Woord en Geest”, vergeten, wat prof. Aalders zei: dat tusschen het „ontstaan en het „bestaan der wereld een groot verschil moest zijn? Er is anders genoeg over deze uitlating te doen geweest, ginds.

Het is jammer, dat zulke dingen geschreven worden. Ze wekken den indruk, dat het noodig is, Bavinck's geschriften aan te vullen met „noodzakelijke” (maar door hem verzwegen) correcties. Terwijl het toch eigenlijk precies omgekeerd is. Want als Bavinck gezegd heeft, dat voor de natuur-

filosofie¹⁾ het bijbelsche scheppingsverhaal van de grootste beteekenis is, nu, dan heeft Bavinck daar kinderlijk zijn geloof beleden; dan heeft hij daar gezegd, wat zuiver Assensch is. Want als het scheppingsbericht in (het verhaal wegcritiseerende) nevelen gehuld wordt, dan heeft het voor de natuurfilosofie geen enkele beteekenis meer. Dan moeten wij die opbouwen uit andere gegevens.

De beweerde uitspraak van Bavinck is met wat hij schreef en wat in Assen geloofd wordt, zeer wel te verbinden; zij klopt volkomen met wat vóór en na Assen is beweerd door gereformeerde theologen (geen bijbelsch wereldbeeld, de bijbel geen handboek voor dit en voor dat).

En als men dan bovendien aan het „ongeveer” van prof. Van Rhijn denkt, dan blijkt het nog minder noodzakelijk, dergelijke „aanvullingen” op Bavinck te geven. Ze hebben slechts tengevolge, dat de misverstanden omtrent Assen nog vermeerderd worden.

Gelijk ik ook geloof, dat alleen misverstand omtrent wat Assen wilde de gedachten voeden kan, dat publicaties als deze noodig zijn. En misverstand omtrent Bavinck is het, als wat hier van hem bericht wordt, op één lijn geplaatst wordt met de m.i. Bavinck verloochenende bewering: het scheppingsverhaal is niet betrouwbaar, is niet te handhaven. Dat is iets heel anders.

Als men „Assen” niet zoo scheef zag, zou beter begrepen worden, dat het dáárvóór tenslotte gaat. Wie het scheppingsverhaal niet gelooft, moet dat heel duidelijk zóó zeggen; maar achter Bavinck kan hij dan niet schuilen.

K. S.

¹⁾ Voor de natuurfilosofie! Let wel: niet als een „product” van een zekere natuurfilosofie.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Arbeids-gebod — Arbeids-geloofte.

IV.

En nu van tweeën één. Of men zal het bovenstaande verwerpen, maar dan moeten bewijzen, dat, wat eerlijk gepoogd werd af te leiden uit het Woord Gods, volstrekt foutief is, of men zal moeten ophouden met in de besprekingen van de werkstakingen, zooals die onzerzijds worden gehouden, te gewagen van slechts twee VOORWAARDEN, welke daarbij in acht genomen moeten worden. Die twee voorwaarden zijn algemeen bekend. Zij zijn:

- 1) geen contractbreuk¹⁾
- 2) een uiterste middel.

Want in deze twee „voorwaarden” zoek ik tevergeefs het Christelijke principe. Beide „voorwaarden” zullen door ieder „fatsoenlijk” mensch aanvaard worden. Men mag hier, in allen ernst, roemen de vrucht van de algemeene genade. Liberalen zullen ongetwijfeld met die voorwaarden instemmen en ook de socialistischen van hooge opvatting.

Ik zoek, zeide ik, in het stellen, dat slechts die twee voorwaarden ons zullen binden, tevergeefs naar de toepassing van het principe, hetwelk ons moet onderscheiden van hen, die slechts naar de menselijke rede luisteren.

Ik zie bij het stellen van slechts die twee voorwaarden geen onderscheid tusschen Christenen en getemperde socialisten. Er is, bij het dat: slechts-twee-voorwaarden, tusschen socialisten en ons even weinig verschil, als op ander terrein bestaat tusschen socialistischen en liberalen. Dit is slechts een graduëel, doch niet een principiëel verschil. Er moet daarom voor alles gepredikt worden, dat er niet gestaakt mag worden, als er niet is een ook voor den christen geoorloofd DOEL; en eerst daarna gaan we ook nog spreken over de noodzakelijkheid der vervulling van de genoemde twee VOORWAARDEN.

Naar mijn overtuiging zal ook eerst door de aanvaarding van de boven ontvouwde gedachten een zuivere verhouding worden verkregen tegenover hen, die in overheidsdienst zijn. Men heeft onzerzijds, met handhaving van een recht tot werkstaking voor den vrijen arbeider, toch volgehouden, dat ieder, die in overheidsdienst staat, naar dat middel nooit mag grijpen. Ik kan het niet helpen, maar alle redeneeringen, die ik ter verdediging van die opvattingen gelezen heb, schijnen mij niet anders dan utiliteitsargumenten (zooals de internationale verhoudingen in post- en treinverkeer, de voorziening van de „eerste” levensbehoeften van den mensch, bijv. water, waar men dan graag aan toevoegt: gas, electriciteit, e.d., den geregelde gang in ziekenhuizen enz. enz. Alsof dat alles zoo verschrikkelijk veel erger of zoo heel veel belangrijker is, dan de ellende, die een langdurige werkstaking brengt voor breede lagen van het volk in economischen, zoowel als in geestelijken zin. Men denke hierbij eens aan de niet-meer goed te maken

¹⁾ Het is goed op te merken, dat bij de woorden „contractbreuk” gedacht wordt aan de door menschen gemaakte contracten, in collectieve arbeidscontracten e.d.

verliezen o den door de vergiftig die voorgo

Zeer zek om een sta ren. Maar wege, een dan de vr het overh daarbij vo ding van zoozeer, g moet gesch heid, in ha die onder dienst st lang niet theorie. i.e. van de heids-persc opzichte va over den in volgens on ders. Of gezag van gezag van gereeden t heb ik ge vraag, of staken, do wooren o dachtengar dus ook d dien gedac duur onze verliezen.

De boven een evange iets aanwe stand te b ook in het verplicht a mogelijk is den naaste wij allen s aan de we tegen wat onze eigen gehoorzaa Voor ve meer ten kingen in zal misch vestigd zij onbreken, onthouden omtrent h zijn. Wij l bestaan on aanzien va de les van zich heeft van Christ aannemen, opnieuw, n en toch he een hande af te vrag de laatste meerd, ook vaardigen Hem gegev 's-Gr.

Prof. Hon

Reeds e de tussch te Gronin Het dispu „Kerkopbe „De Nede naar de c del”. Zoo maandelij Prof. G. v kerkelijk Prof. Th. Orthodoxi Voor th 't is ech beknopt v zeggen. Ik wild stippen.

I. Dit d gekoesterd lijk is, ho Predikant

gsverhaal van nu, dan heeft of heleden; zuiver Asingsbericht in velen gehuld filosofie geen en wij die op-

ick is met wat fd wordt, zoer met wat vóór ormeerde theo- de bijbel geen

het „onge- dan blijkt het „aanvullingen“ his tengevolge, a nog vermeer-

isverstand om- n voeden kan, n. En misver- hier van hem wordt met de ng: het schep- niet te hand-

zag, zou beter tenslotte gaat, ooft, moet dat achter Bavince

K. S.

iet als een „pro-

MEKE-
VEN
elofte.

zal het boven- a bewijzen, dat, leiden uit het nen zal moeten van de werk- rden gehouden, ORWAARDEN, en worden. Die kend. Zij zijn:

zoek ik tever- ide „voorwaar-“ mensch an- llen ernst, roe- nade. Liberalen den instemmen opvatting, dat slechts die len, tevergeefs e, hetwelk ons slechts naar de

hts die twee ischen Chris- Er is, bij het ischen socia- , als op ander en liberalen. niet een princ- alles gepredikt worden, als er orloofd DOEL; preken over de de genoemde

st door de aan- gedachten een gen tegenover en heeft onzer- ht tot werksta- n volgehouden, itaat, naar dat et niet helpen, er verdediging hinnen mij niet oals de inter- treinverkeer, evensbehoefden men dan graag den geregelden f dat alles zoo el veel belang- ngdurige werk- an het volk in lijken zin. Men goed te maken

de woorden „con- sanchen gemaakte e. d.

verliezen door kringen, die indirect getroffen worden door het stilliggen van ettelijke bedrijven, aan de vergiftiging van vele zielen, vooral van kinderen, die voorgoed met de Kerk breken, — ook hierdoor.

Zeer zeker ben ik bereid mede vooraan te staan om een staking door overheidspersoneel af te keuren. Maar ik kan niet inzien, dat zij, van Godswege, een andere gedragslijn zouden moeten volgen dan de vrije arbeiders. De algemeene theorie van het overheidsgezag helpt ons hier niet, omdat daarbij voornamelijk gedacht wordt aan de verhouding van overheid tot volk in zijn geheel en niet zoozeer, gelijk in het verband van dit onderwerp moet geschieden, aan de verhouding van de overheid, in haar private positie van werkgeefster, tot die onderdanen, die als „werknemers“ in haar dienst staan. Bovendien schijnen wij onder ons nog lang niet klaar te zijn met de algemeene gezagstheorie. — Doch, indien er een „gezag“ zou wezen, i.e. van de overheid, welke de staking aan het overheids-personeel mag verbieden, dan moet men ten opzichte van den vrijen arbeider ook eens nadenken over den inhoud van het gezag, hetwelk de patroon, volgens onze opvattingen, heeft jegens zijn arbeiders. Of er principieel verschil is tusschen het gezag van de overheid als werkgeefster en het gezag van den particulier patroon is m.i. aan gereeden twijfel onderhevig. Nogmaals: persoonlijk heb ik geen moeite in de beantwoording van de vraag, of het overheids-personeel ooit mag gaan staken, doch ik meen die vraag te kunnen beantwoorden op grond van den boven geschetsten gedachtengang, die dan echter ook algemeen bindt, dus ook den vrijen arbeider. Ik vrees, dat als wij dien gedachtengang niet aanvaarden, wij op den duur onzen vat op het overheids-personeel gaan verliezen.

De bovenstaande opvattingen zijn inderdaad niet een evangelie naar den mensch. In ieder onzer zal iets aanwezig zijn van de neiging om zelf wat tot stand te brengen, ook in het economisch leven, ook in het sociale leven. Dit is ook goed; wij zijn verplicht al onze gaven aan te wenden, waar het mogelijk is, ter bevordering o.m., van het heil van den naaste, ook van onszelf. Doch daarbij moeten wij allen steeds onderworpen zijn en willen blijven aan de wet van God. En wanneer die wet ingaat tegen wat ons vleesch gaarne wil, dan zullen wij onze eigen begeerten terugdringen om in volstrekte gehoorzaamheid te leven.

Voor velen, ook voor mij, bestaat geen twijfel meer ten aanzien van het zondige van vele stakingen in den tegenwoordigen tijd. Bij veel anderen zal misschien nog wel geen vaste overtuiging gevestigd zijn, maar toch ook de volkomen zekerheid ontbreken. Welnu, ook dezulken hebben zich te onthouden van het toepassen van een middel, waartoe hun consciëntie niet volkomen gerust kan zijn. Wij hebben immers, indien er twijfel mocht bestaan omtrent de strekking van Gods geboden ten aanzien van bepaalde punten, ons te gedragen naar de les van Paulus (Rom. 14:23), dat wie twijfelt, zich heeft te onthouden. En zij, die ook den naam van Christen willen dragen en, naar ik gaarne wil aannemen, in oprechtheid zoeken, in elk geval opnieuw, naar een zuiver beleven van Gods wetten, en toch het stakings-middel hanteeren als ware het een handels-artikel, zij hebben zich wel terdege af te vragen, of de omstandigheden, waaronder in de laatste jaren tal van stakingen zijn geproclameerd, ook met hun medewerking, inderdaad rechtvaardigen om tot God te zeggen, dat men de door Hem gegeven opdracht Hem voorloopig teruggeeft.

's-Gr.

A. SCHILDER.
(Wordt vervolgd.)

„Zijt gij orthodox?“

Prof. Honig schrijft in „De Bazuin“:

Reeds eenigen tijd is er een vrij scherp dispuut gaande tusschen twee ambtgenooten aan de Universiteit te Groningen, de H.H. Haitjema en Van der Leeuw. Het dispuut is begonnen in het (ethisch-moderne) blad „Kerkopbouw“; het werd voortgezet in het dagblad „De Nederlander“ en het is ten slotte overgebracht naar de confessionele periodiek „Onder Eigen Vaandel“. Zoo bevat de jongste aflevering van dit drie-maandelijksch theologisch tijdschrift een brief van Prof. G. van der Leeuw met het opschrift „Het nieuwe kerkelijk denken“ (blz. 220—229) en een antwoord van Prof. Th. I. Haitjema met het opschrift „Nieuwe Orthodoxie“ (blz. 230—239).

Voor theologen zijn deze brieven van belang. 't Is echter niet mijne bedoeling den inhoud ervan beknopt weer te geven en er mijn oordeel over te zeggen.

Ik wilde slechts iets uit deze briefwisseling aanstippen.

I. Dit dispuut versterkt me in mijne sinds jaren gekoesterde overtuiging, dat het toch zoo onbegrijpelijk is, hoe Confessionelen en Ethischen saam ééne Predikantenvereniging vormen.

Kerlijk erkent Prof. van der Leeuw: „Ons beider klanken harmoniseren maar slecht“.

Ja, Prof. van der Leeuw gaat nog verder.

Hij schrijft: „Gij staat met eenig wantrouwen tegenover mijn en anderer kerkelijkheid, omdat gij meent, dat die wel eens van geheel anderen aard zou kunnen zijn dan de kerkelijkheid, die gij begeert. Ik acht dat volkomen begrijpelijk. Immers ik sta met precies hetzelfde wantrouwen tegenover uw kerkelijkheid, als gij tegenover de mijne. Wanneer gij dingen zegt over de kerk, die mij uit het hart gegrepen zijn, dan denk ik ook telkens: ja maar... hij bedoelt het toch anders“ (blz. 221).

Deze confidentie vind ik opmerkelijk.

Hier hebben we nu weer het droeve gevolg van dat vage en onbellijde spreken, dat aan de Ethischen steeds eigen was en dat helaas door Prof. Haitjema overgenomen is. Dr. Hoedemaker placht in zijn polemiek met de Ethischen heider en scherp te zijn en zoo behoeften de Ethischen zich niet af te vragen: Wat bedoelt Dr. Hoedemaker nu precies? Dan, hoe luidt Prof. Haitjema Dr. Hoedemaker ook huldigt — de lijn, die in Nederland is te trekken van de dagen der Aufklärung af tot op de Theologie van Karl Barth, loopt, zijns inziens, over Bilderdijk, Kohlbrügge en Hoedemaker — tegenover de Ethische theologie en de Bijbelkritiek, getuigt hij lang niet zoo klaar en zoo beslist als Dr. Hoedemaker, weshalve het dan ook niet zoo vreemd is, dat vele Hoedemakerianen geen genade in zijn oogen vinden kunnen (Karl Barth, blz. 158).

Nu schrijft Prof. Van der Leeuw wel, dat aan dit wederzijdsche wantrouwen een einde moet komen, maar de briefwisseling heeft dat nog niet gebracht. Prof. van der Leeuw beschuldigt zijn ambtgenoot, dat hij zich aan een „aantijging“ heeft schuldig gemaakt („een uitgesproken vermoeden is geen vermoeden meer, het is een aantijging“, blz. 225) en Prof. Haitjema „is er van overtuigd, dat Prof. Van der Leeuw's kerkopbouw-streven, plaatselijk-kerkelijk, zoowel als algemeen-kerkelijk, tegen wil en dank het liberalisme structurele omvormingen in onze kerkinrichting zal toestaan door te voeren, ten gevolge waarvan het wellicht voor goed onmogelijk zou gemaakt worden, dat onze kerk als kerk den Naam des Heeren onduubbelzinnig belijdt“ (blz. 239). Ook meent Prof. van der Leeuw, dat Prof. Haitjema met zijn „kerkherstel-idealen“ en vooral met zijn „kerkorde-plan“, dat in grondlijnen in het reorganisatie-rapport van 1929 uitgespiegeld lag, voor het ergste „orthodoxe“ gevaar vrij spel gaat verschaffen — terwijl Prof. Haitjema verzekert, dat hij het tegendeel begeert (blz. 238).

II. Vreemd is, wat in deze correspondentie van Brunner verteld wordt.

Prof. van der Leeuw schrijft in zijn brief:

„Ten slotte zou ik u willen herinneren aan een woord door Brunner te Groningen gesproken, in antwoord op de eenigszins erue vraag, of hij zich „orthodox“ wenschte te noemen. Gij herinnert u het hartgrondig „Nein“ (neen), dat daarop klonk en de toelichting: „für jede Theologie gibt es zwei Gefahren, eine liberale und eine orthodoxe Gefahr; letztere aber ist die schlimmere“ (er bestaan voor iedere theologie twee gevaren; een liberaal en een orthodox gevaar; het laatste is het ergere), blz. 226.

Prof. Haitjema betwist de juistheid dezer mededeeling niet. Doch hij poogt de betekenis er van te verzwakken door deze mededeeling:

„Zeker, Prof. Brunner heeft in Groningen in de discussie na zijn voordracht eens „die orthodoxe Gefahr“ „die schlimmere“ genoemd. Maar misschien weet Prof. van der Leeuw niet, dat de Zürische hoogleeraar, die toen mijn gast was, op weg naar mijn woning nog tegen mij zeide, dat hij zeer onaangenaam getroffen was door den glimlach, die op het gezicht van velen zijner toehoorders zichtbaar werd, toen zij ontwaarden, dat de orthodoxie zulk een zweeps slag kreeg? Prof. Brunner voegde er bij, dat hij bij vernieuwing geleerd had, dat men voorzichtig moet zijn met zulke in wezen dwaze vragen, in een vreemd land op het onverhoedst gedaan: „Sind Sie orthodox?“ (Zijt gij orthodox?). De bijna uitbundige vreugde over het ontkennend antwoord op deze vraag had aan Prof. Brunner allen lust benomen, om aan den kant van zulk een hooghartig en verlicht Hollandsch „liberalisme“ te komen staan!“ (blz. 239).

Ik kan niet inzien, dat de vraag: Zijt gij orthodox? een in wezen dwaze vraag was. Integendeel. Juist omdat ook de Zwitsersche Theologie meermalen zich zoo onbestemd uitdrukt, kan ik het zeer goed begrijpen, rekening houdende met den tegenwoordigen werkelijkheidszin, dat een der toehoorders op den man af aan Prof. Brunner vroeg: Zijt gij orthodox?

Dat het „neen“ van Prof. Brunner menig verwonderd gelaat deed richten naar Prof. Haitjema laat zich verstaan. Een Confessioneel hoogleeraar, die zoo hooggestemd den lof zong van de Zwitsersche Theologie, moest nu ten aanhoore van velen hooren, dat hij het Trojaansche paard binnen Groningen's veste had gehaald!

Als dit feit metterdaad tot bijna uitbundige vreugde aanleiding heeft gegeven, dan wekt dit het vermoeden, dat een niet gering deel der hoorders met de eischen der wellevendheid op een gespannen voet stond. En dan is 't ook begrijpelijk, dat Prof. Brunner zeer onaangenaam getroffen was door het gebeurde. Hij zal dan wel bemerkt hebben, dat zijn antwoord zijn gastheer in een pijnlijke situatie had gebracht.

Overigens vind ik 't een heel zwakke verontschuldiging van Prof. Brunner, dat hij zich in een vreemd land bevond. Wist Prof. Brunner dan waarlijk niet, wat ten onzent de tegenstelling: orthodox of modern zeggen wil?

Ik schrijf de houding van Prof. Brunner dan ook aan iets anders toe. In zoover hij geloof aan de bijzondere openbaring Gods, staat hij niet aan de zijde der moderne (liberale) theologie. Maar omdat hij in zake de Gods-idee, de Triniteit, de openbaring, de vleeschwording des Woords, het karakter van Jezus' lijden en sterven, het geloof enz. zoover afstaat van de leer der Reformatie zal 'hem wel eens moeilijk

vallen, zich zelve tot de orthodoxie (positieve) Theologen te rekenen.

Ook deze correspondentie moge Prof. Haitjema dringen tot de vraag, of de lijn van Kohlbrügge en Hoedemaker wel doorloopt tot de Zwitsersche Theologie? En eveneens of deze lof van Prof. Van der Leeuw: „Geloof mij, gij hebt in uw boek ¹⁾ vele heilige huisjes omver gestooten, met eerlijken durf en met groote kracht“ hem niet iets te zeggen heeft?

Inderdaad, de zwitsersche (barthiaansche) theologie brengt ons heel ver van huis. Ik denk daar ook aan, als ik b.v. lees van een voorgestelden bond van kerken, waarbij dan als voorwaarde gesteld wordt, dat ze „Jezus Christus erkennen als hun Heiland, hun Heer en hun God“. Ik weet niet veel „kerken“, die dat doen. En ik weet in groepen van geloovigen verscheidenen, die het zeggen te doen, maar die — b.v. door de heilsfeiten te zien in barthiaansch-brunnerschen zin — het voor gereformeerd besef toch eigenlijk heeltemaal niet doen.

K. S.

¹⁾ Het Woord Gods in de moderne Cultuur.

BOEKBESPREKING

Wat op de pers ligt.

Naar wij vernemen, zullen in den nazomer enkele belangrijke herdrukken van de pers komen bij den uitgever J. H. Kok te Kampen. Van Ds K. Schilder's boek: „Wat is de Heil?“ versijnt een derde druk. Deze nieuwe druk is door den auteur grondig herzien en zeer belangrijk uitgebreid, zoodat in dit boek van 260 bladzijden de vroegere brochure nauwelijks meer te herkennen is. Het is dus feitelijk een geheel nieuw boek geworden over dit vreeselijke en toch zoo belangrijke onderwerp.

Voorts zal een zesde druk verschijnen van het mooie, teedere boekje „Het eenzaam bidden“ door Ds J. J. Knap. Van Dr A. Kuyper Jr zijn werk „Van het Koninkrijk der Hemelen“ komt een tweede goedkope volksuitgave. Een verrassing voor velen is 't zeker, dat van het lang uitverkochte werk van L. Penning: „De Leeuw van het Noorden“ een tweede goedkope druk versijnt, met talrijke platen. Eveneens komt een tweede druk van de bekende „Honderd vertellingen voor 't jonge volkje“ door J. Schouten. Van „Een heilig ja“ door Idsardi ziet de derde, en van „Hooger op!“ door J. C. de Koning de tweede druk het licht. Het zeer gezochte boek van J. B. de Liefde over „De Geuzen“ zal in vierden druk uitkomen. In bewerking is de zesde druk van Ds W. H. Gispens „De Geloofsbelijdenis der Ned. Geref. Kerk toegelicht“, van een inleidend woord en aantekeningen voorzien door Dr K. Dijk.

Van Prof. Dr G. Ch. Aalders, den oud-testamenticus aan de Vrije Universiteit, zal een boek over „De Goddelijke Openbaring in de eerste drie hoofdstukken van Genesis“ verschijnen. Nu de eerste hoofdstukken van den Bijbel al meer in het middelpunt der belangstelling komen te staan en allerlei vragen aangaande schepping, paradijs, zondeval, enz. worden gesteld — vragen waarmede velen werkelijk „zitten“ — is de verschijning van dit werk van groote actuele betekenis.

Over „Jezus — wie was Hij?“ versijnt een boekje van den bekenden Duitscher Otto Borchert, vertaald door Dr C. N. Impeta.

Het tweede Christelijk Jeugdjaarboek „Hou Zee“ zal ook uitkomen. Het bevat bijdragen van W. G. van de Hulst, M. A. M. Renes Boldingh, Dr J. Haantjes, G. P. Klijn, M. van Kempen, Phé Wijnbeek, Anne de Vries, J. Veltman, J. C. de Koning, P. A. de Rover. Is rijk geïllustreerd.

„De Woensdagavondklijntjes“ is de titel van het eerste boek van Annie M. Ringnald. Het is een bundel rake schetsen uit de grootstads-evangelisatie.

De vroegere Soembazendingel Ds D. K. Wielenga geeft een interessanten Soembaneeschen roman „De oude van dagen“.

Van Jan H. Eekhout, bekend als dichter, versijnt een bundel fijn Vlaamsch proza: „Drieluik der zonde“.

Ook zal een vertaling verschijnen van „De duif in het arendsnest“, een roman uit de Middeleeuwen door Charlotte M. Yonge, de schrijfster van „De Erfgenaam van Redclyffe“.

Op bezoek in dierenland, door Hedwig Lohsz, bewerkt door Diet Kramer.
Konings Uitgeverij, Baarn, 1931.

In den regel geven we in ons blad geen afzonderlijke recensies over boeken voor kleine kinderen. De bespreking van lectuur van dit moeilijke en veel-eischende soort ligt op het terrein van andere periodieken. Maar elke regel laat wel eens een uitzondering toe en het boek, welks titel hierboven genoemd is, is waard, dat we van die mogelijkheid gebruik maken. 't Is de bewerking van een blijbaar Duitsch origineel door Diet Kramer, die pittig vertellen kan en de aandacht weet te boeien door den toon, waarop ze vertelt. De kinderen worden meegenomen naar den dierenland en van al de vele beesten, die ze daar zien, groote en kleine, wordt iets verteld, soms in den vorm van een gebeurtenis-verhaal uit hun dierenleven, soms in den trant van mededeeling omtrent bijzonderheden en eigenschappen, maar altijd zoo, dat de kinderen met aandacht luisteren en tegelijk iets leeren. Elk van de stukjes is met een mooie illustratie versierd: en ook die illustraties zijn pakkend, goed van kleur, geestig dikwijls en instinctief. Niet het minst deze rijke plaatversiering maakt dit aardige boek voor de kleintjes aantrekkelijk. In een fraaien band gebonden, is dit boek van plaat en vertelling een heel geschikt geschenk voor jonge kinderen: 't is een neutraal kinderboek van het goede type.

C. T.